

En hyrdedrengs erindringer

Af Olga Pedersen

I Januar måned i 1913 afholdtes et kommunemøde i Glejbjerg Forsamlingshus. Ved den lejlighed benyttede et par mænd sig af forsamlingen til at få begyndt et historisk arbejde i sognet, for som Hans Laugesen sagde: »spørger man en mand om afstamningen på hans hest kan han den som regel flere generationer tilbage, men spørger man ham om hans bedstemoders pigenavn kender han det ikke...derfor synes jeg vi skal prøve at få nedskrevet sognets historie, mens der endnu er nogen, der kan huske den«.

Flere fulgte opfordringen og i årene efter blev nedskrevet flere erindringer, som blev opbevaret i Historisk Udvalgs samling, og som havde til formål med tiden at få udgivet en sognebog. En af skribenterne var Thomas Christian Jensen, der boede Grenevej 23.

Han var født i Hodde Sogn i 1863 og kom 1887 til Aastrup Sogn som bestyrer af mejeriet, der dengang hed Grene Andelsmejeri, men som senere skiftede navn til Glejbjerg Andelsmejeri. Efter kun tre år opgav Thomas Chr. Jensen imidlertid dette arbejde til fordel for et husmandssted i Grene.

Han skrev sine erindringer både om barndommen i Hodde og om mejeriarbejdet da han var nær ved 80 år gammel. Her skal bringes den del af erindringerne der omfatter barndommen i Hodde og ungdomstiden, der tilbragtes forskellige steder.

Barndomsminder

Min farbror Peder Kristian Jensen overtog fødegården i Hodde Sogn, og da mine forældre blev gift i 1860 købte de en udmark på ca. 40 tønder land herfra. Lodden bestod af hede og mose og var beliggende en lille mils vej sydøst for Hodde by. Det var en del af den lange hedestrækning, der mod vest begyndte syd for herregården Nørholm og fortsatte uden afbrydelse mod øst gennem Hodde, Øse, Ansager, Starup og Lindknud til Vorbasse. Jeg formoder den har strakt sig endnu længere mod øst, men hvad der var på den side af Jyllands højderyg, har jeg aldrig konstateret ved selvsyn.

På den købte hedelod byggede mine forældre, efter at have brændt sten til bygningen, ni fag stuehus, hvori der var indrettet beboelse i de seks fag, stue, sovekammer og køkken, et fag var tærskelo samt to fat korngulv. Dertil opførtes tre fag til stald i en krumbygning.¹ Huset var tildels tækket med lyng og gulvene var af ler.

Den første besætning, mine forældre begyndte med var en sort ko og to kørestude. Dyrene levede af hede- og mosegræs og om vinteren af indkøbt halm.

Brændsel var der let adgang til, fladtørv², som dengang blev meget brugt, blev den første sommer gravet hvor haven skulle være. De første tre år pløjedes hede op og da avledes intet korn på stedet, så det var trange år at komme igennem.

Thomas Christian Jensen, født i Hodde 1863, død Glejbjerg 1946. Foto: Astrup sognearkiv nr. 2832.

Krigstjeneste

I marts måned 1864 blev min far indkaldt til krigstjeneste og så sad min mor alene derude på heden med to små drenge, min bror var to og jeg et halvt år gamle. Nu måtte stedet drives med gode venners hjælp. Jeg har som barn set et brev som min far, der lå på Fyn, skrev hjem til min mor, hvori han bad hende om at lade ham vide hvordan avlen stod, hvordan kartoflerne groede til. Jeg kan endnu føle hvordan min længtes efter hjemmet og hvordan min mor led ved ensomheden.

Efter fredsslutningen i efteråret 1864 kom

han tilbage i god behold og opdyrkningen fortsatte sin vante gang.

Fårehold

Mine forældres hedelod stødte mod nord mod Nørholms store hedeareal, der var på flere hundrede tønder land, og da min far engang talte med kammerherre Rosenørn Teilmann, tilbød han min far at græsningen af dette store område uden vederlag. Kammerherren gjorde endvidere opmærksom på, at der kunne opsamles megen gødning til det nyopdyrkede land ved at tage får i græsning om sommeren, og jeg mindes tydeligt da fårefolden blev bygget. Den kom til at ligge nord for ejendommen ved loddens østre side, 6-700 alen fra hjemmet.

Foldens murværk bestod af hedetørv i godt to alens højde, spærrene var gammelt tømmer, der tækkedes med lyng. Her var plads til 150 får og lam.

1. Juni 1867 fik vi de første får leverede. Antallet varierede forskellige år fra ca. 80 til 150 stk. Græsningspengene for to en halv måned var 24 skilling for et får og en mark for et lam, så indtægten kunne rigelig dække fårehyrdens sommerløn, der var på ca. ti rigsdaler.

I de første dage var dyrene noget vanskelige at have med at gøre, da de forskellige ejeres får holdt sammen og søgte ud til siderne, så da måtte der et par voksne med for ved indkredsning at vænne dyrene til at holde sammen og instruere hyrden i sin gerning og i brug af hunden som medhjælp. Hunden var aldeles uundværlig når først den og fårene havde lært hinanden at kende.

Som fårehyrde skulle man selv finde på adspredelser for at få tiden til at gå. Der var så langt til naboskellet at man ikke kunne komme i berøring med nabohyrden. Hunden var hyrdens bedste ven og legekammerat. Tyttebær og

Sortebær var der i massevis af og også hist og her lidt blåbær.

Fugle var der mange slags af, hvoraf den gule moseugle var den største, derefter bekkasiner, hjejler, lærker, gøgemoderen irisken og mange andre småfugle. Deres reder med æg og unger fandt man mange af. Hugorme så man hver dag når der var solskin, dem gik man lidt tilside for, men skete det at man fik en fod på en kunne det nok give røde kinder.

Det var ingen anstrengende gerning at være fårehyrde, men man måtte være påpasselig for at holde flokken samlede. Var der nogen, der viste trang til at forlade flokken var hunden efter tilskyndelse, villig til at genne dem tilbage. Hunden havde de respekt for.

Når fårene var mætte efter et par timers græsning, faldt de til ro i det lange græs og bløde svale mosebund og da kunne hyrden sætte sig til ro på en knold og beskue sine undersætter, men varmen, ensomheden og stilheden kunne da for hyrden fremkalde en forbuden gæst i form af Ole Lukøje, man må vel undskylde en sådan forseelse af en lille gut, men ikke forsvare den. Det skete to gange det første år, at fårene som vandedyr ved aftenstide kom til folden uden vogter. Da drengen vågnede og fårene var borte, kan man forestille sig hvor ulykkelig han blev, og han gik da til sit barndomshjem, men faderen fulgte ham tilbage i pladsen begge gange, og han blev sommeren ud.

Det gik ikke bedre næste sommer med en anden dreng og han blev derfor fritaget for sit hverv og »hjemsendt« til sine forældre. Jeg var dengang seks et halvt år og havde nogle gange været med hyrdedrengen og fårene i mosen. Nu fik jeg bestillingen efter ham og havde den i to somre, hvor jeg blev fortrolig med gerningen, som var noget kedelig og ensformig, men hvor enkelte ting dog har sat sig fast i erindringerne.

Det første og alvorligste minde var, at min bror, der var to år yngre end mig, en eftermiddag fik lov at komme med mig i mosen. Det var til glæde og adspredelse for mig og eftermiddagen gled hurtigt hen, men da det lakkede mod aften og vi fik fårene i drift mod natteherberget, viste det sig, at den lille knægt var bleven træt og ikke kunne holde trit med fåreflokken. Jeg tog ham i hånden og ville have ham i løb, men det nægtede han og sagde »rend du bår, a ska nok kom«. Jeg måtte afsted efter fårene, der var kommen et stykke forud, fik dem i løb, nåede folden og fik dem ind, men gutten var ikke at se.

Jeg kravlede op på foldens mønning for bedre at kunne se, men der var ingen lille dreng at øjne, så jeg løb ud hvor jeg var gået fra ham, men der var han ikke, og med tungt sind og bange anelser skyndte jeg mig mod hjemmet, hvor jeg mødte min mor, der straks spurgte: »hvor er æ bååen?? Og selv nu, efter mere end halvfjerds år, husker jeg skrækken, der afspejledes i hendes ansigt. Hun skyndte sig afsted for at alarmere far og karlen, der høstede rug i Søndermarken for at få dem ud at lede inden det blev nat.

Ved siden af markvejen hun skulle følge til Søndermarken, sad imidlertid en lille dreng og spiste kringler og så var sorgen slukket og glæden stor. En mand fra Haltrup havde hørt barnegråd fra heden og gik efter lyden, fandt den lille dreng og fik ham ledet til landevejen mod hjemmet. Kringlerne havde han fået af en kone i Haltrup, men han kom ikke oftere med i mosen.

Flere steder i mosen var der faldgruber i form af gamle tørvegrave. De kunne være indtil tre alen dybe og en dag dumpede en gammel vædder i et sadant hul, hvis overkant var mere end en alen over vandfladen. Jeg sled i bæstet så sveden løb af kinderne, men brinken var for høj og

kræfterne for små, jeg så ingen udvej og gav mig til at græde. Gå fra dyret og hente hjælp turde jeg ikke, da jeg anså det for umuligt i den store ensartede mose at påvise stedet igen, så jeg gik i hullet til dyret, vandet nåede mig over hofterne, jeg prøvede på at få fat i dens forben, løftede disse op så de kunne støtte mod brinken, for jeg var klar over at fåret og jeg skulle hjælpes da. Det lykkedes også at få den på det tørre igen, og jeg var glad og følte mig som sejrherre over en hindring, og nu vidste jeg at dette felt af mosen var fuld af huller og passede på, at fårene ikke oftere kom der. Disse erindringer har dvælet i underbevidstheden i over halvfjerds år, uden at være omtalt, og står dog endnu så lyslevende for mig, jeg må sige barndoms minder rækker langt.

Skole

Jeg var otte år da jeg begyndte at gå i skole, men opnåede i min seksårige skoletid at få undervisning af ni lærere i seks skoler, hvoraf de tre var hovedskoler i Hostrup, Øse og Hodde, to var i private hjem på Hodde Mark og en vinter i hjemmet ved lærerinde.

Det må bemærkes at vi havde ca. en mil til sognets skoler, hvorfor Hodde kommune bevilgede en godtgørelse til Øse Sogn, der så gav tilladelse til at vi måtte gå til Hostrup skole, hvortil vi kun havde en halv mil. Hostrup skole lå dengang en kilometer længere mod vest, end hvor det nu ligger.

Den ordinære skoletid om vinteren var for yngste klasse to dage om ugen og for sommeren fire halve dage om ugen. Ældste klasse fire dage om vinteren og en halv dag om sommeren. De store drenge, der kunne være til nytte i hjemmene og især for tjenestedrengene blev den halve dag dog ofte sløjft.

Jeg var ti et halvt år, da jeg kom i øverste klasse og skulle »ud at tjene« på en større gård. Jeg skulle have 20 rigsdaler i løn for sommeren og

Hodde Skole. En af Thomas Chr. Jensens skoler. Ansager Bogtrykkeri 1972.

jeg var der de følgende to somre og i den tid var jeg i skole tre halve dage i alt. Det eneste minde jeg har fra den skole er, at da vi havde afslutning, sang vi salmen »så vil vi nu sige hinanden farvel«. Jeg havde ikke hørt den før, men syntes både teksten og tonen var så køn, og hver gang jeg siden har hørt den går tanker tilbage til Øse skole.

Jeg mødte i denne plads den 1. april og forårsarbejdet var begyndt, så karlene var i marken og jeg blev så sat til at røgte kreaturerne, hvoraf der var 20-30 stykker plus 12 får, der her stod i tøjlr og for lammenes skyld kom ind om natten.

Det var min første tjeneste og i ledige stunder kunne jeg blive overvældet af følelser, af længsel efter hjemmet og der randt mange tårer, men det var der ingen, der fik noget at vide om.

Pladsen var god nok, temmelig streng for en dreng i min alder, der var ingen ledige timer fra om morgenen kl. seks til aften kl. ti, med

undtagelse af juni og juli måneder, da kunne der sommetider gives en times hvil i middagsstunden.

Den 1. november 1875 havde jeg udtjent, fik klunset pakket, lønnen i lommen, samt seks pund uld og et par træsko på ryggen, og vandrede helt kry mod hjemmet i selvfølelse af at have været til nytte og tjent min løn.

De to sidste skoleår gik jeg til skole i Hodde sammen med min yngre bror. For at han ikke skulle gå alene den lange vej gik jeg den vinter i skole hver dag. Vi skulle hjemmefra før otte om morgenen og kom først hjem når lyset atter var tændt.

Konfirmation

Da jeg gik til konfirmationsforberedelse var pastor Jens Nikolai Ludvig Sjørring præst i Hodde. Han var forfatter til salmerne »Herrens venner ingensinde, mødes skal for sidste gang« og til »Kærlighed fra Gud, springer ligeud, som en kilde klar og ren«. Disse salmer blev meget brugt i Tistrup og Hodde sogne, både i hjemmene og til møder og sammenkomster.

Pastor Sjørring var præst i Hodde og Tistrup i 14 år, fra 1864 til 1878, altså hele min barndomstid. Han var en dygtig taler, nidkær i sin gerning og en ivrig sanger. Han oprettede en sangforening med flerstemning sang af de unge i sognet, som var flittige kirkegængere og de samlede nederst i kirken. Når slutningssalmen så blev sunget gik Sjørring frem og tilbage på midtergangen og sang med sin kraftige stemme, der sammen med sangkoret i baggrunden og menighedens toner fyldte godt i det lille kirkerum. Jeg blev konfirmeret i Tistrup kirke en forårsdag i 1878.

Sommerfest

Årets sommerfest for skolebørnene, var en begivenhed vi så frem til med stor forventning.

Først på eftermiddagen samledes børnene fra Tistrup, Bredho, Hauge, Hodde og Hessel skoler. De fleste af børnene havde hver sit lille dannebrogslag.

Når alle klasser var komme tilstede, kaldte hver klasselærer på sine elever, hvorefter læreren foran hver sin klasse gik i procession gennem Krarup Lund til præstegården med sang af fædrelandssange. Den flagsmykkede procession, som man ikke kunne se ende på, og sangen og flagene kunne nok vække begejstring i et barnesind

På præstegårdens gårdsplads stod en stor lind, med en skyggefuld krone, hvorunder følget samlede og nød en forfriskning i form af en kage og et glas sød mælk. Efter at have sunget nok en sang gik følget ud på de nyslåede Krarup Enge, hvor legen under lærerens vejledning gik med liv og lyst en times tid. Derefter gik turen tilbage, gennem Krarup Lund, til Letbæk Mølle, hvor der var frit samvær med gynger i de store træer i haven og sejlads på mølledam-men i møllerens båd.

En timestid før solnedgang blev der afsluttet med en aftensang og enhver kunne søge ad hjemmet til med følelsen af at have oplevet en god og fornøjelig eftermiddag.

Når jeg nu skriver, at alle var tilfreds, vil det for nutidsmennesker synes utrolig, da der var mange børn, som den eftermiddag foruden legen, måtte vandre to til tre mil for at deltage.

Ungdomstiden

Når man deler menneskelivet op i fire afsnit, barndomstiden, ungdomstiden manddomstiden og alderdomstiden, anser jeg det i almindelighed at barndommen slutter med konfirmationen. Nu går barnet over i de voksnes rækker.

Sammen med min ældste broder afløste vi tjenestekarlen og kom til at udføre det grovere

arbejde på min faders gård. Der var nu en besætning på ca. 20 kreaturer og opdyrkning af heden var ikke afsluttet så vi måtte hvert år grave grøfter og køre 300-400 læs mergel. Desuden havde far nu fået interesse for plantning i skel og hegn, et arbejde der udførtes i marts og april måneder, når vi var færdige med tærskningen, som foregik med plejl. Min far var også en af de første på denne egn, der begyndte at dyrke roer. De blev sået på kamme og frøene blev drysset ud af en flaske gennem en gåsefjer i toppen. Lugningen blev udført med hånden, ved at man kravlede gennem rækkerne.

Rensning af korn foregik ved kastning og håndsold, og om aftenen gik tiden om vinteren med at skære hakkelse til hestene, hvilket foregik med en håndkniv påsat en hakkelsesbænk.

Da jeg var 17 år kom jeg atter ud at tjene. Jeg fik plads hos Niels Sørensen i Olling, Thorstrup Sogn og min løn var 160 kroner det første år. Jeg var der i tre år og fik hvert år lønnen forøget med tyve kroner. Det var gode folk, som jeg alle dage vil have i venlig erindring. Jeg hørte i disse år intet bebrejdende ord, men blev behandlet som en af deres egne børn.

Derefter var jeg hjemme hos mine forældre et år og lod mig fremstille på session i Varde da jeg var 21 år. Jeg blev erklæret uduelig til krigstjeneste.

I årets løb havde jeg søgt om amtsunderstøttelse til et højskoleophold og tog til Vejstrup Højskole ved Svendborg den første november 1883.

Højskoleophold

Jens Lund var forstander på skolen og det var helt forandrede forhold, jeg kom til at opleve den vinter.

Undervisningen deltog jeg i med liv og lyst. Fra min skoletid var min skrivning dårlig, indtil jeg var 12 år lærte vi de gamle gotiske bogsta-

vere, men så blev de latinske indført og indtil jeg kom på højskole, havde jeg ikke haft ret meget brug for at skrive, desuden havde jeg seneknu-der på håndleddene, krogede fingre og rystede på hånden, så det var nogle kragetær jeg frembragte.

Jeg foresatte mig at afskrive Jens Lunds foredrag, det blev i begyndelsen meget mangelfuldt, men når jeg siden tager den denne bog frem og læser optegnelserne, står både taleren og hans ord lyslevende for mig og jeg føler, at der endnu er gnister af ungdomsbegejstringen der ulmer, selv efter over 50 års forløb.

I juletiden, fra 23. december og til 6. januar, var jeg den eneste elev på skolen, og jeg havde en god jul, men nok den mest rolige, jeg har oplevet. På grund af dårlige fødder kunne jeg ikke få støvler på, men måtte blive hjemme på skolen, hvor tiden gik med læsning af skønlitteratur, som f. eks. Ingemanns romaner, og med undeholdning af Jens Lunds børn.

Politik

Politisk set var begyndelsen af 1885 en urolig tid. Bølgerne gik højt, de konservative var i mindretal i folketinget, men holdt fast ved regeringstøjerne med Estrup som konseilpræsident. Der udstedtes provisoriske love, gendarmerikorpset blev oprettet for at lægge en dæmper på urolige gemytter, og skytteforeningernes medlemmer fik påbud om, at de ikke måtte samles til øvelse, mens de beslægtede riffelforeninger helt blev forbudt.

Højskoleforstanderne i Svendborg Amt, Povlsen i Ryslinge, Kristensen Randers, Olle-rup og Jens Lund, Vejstrup var alle bestyrelsesmedlemmer i riffelforeninger. Da de efter henstilling ikke efterkom opfordringen til at nedlægge foreningerne, blev statsunderstøttelsen til deres skoler inddraget, hvilket betød at mindrebemidlede måtte give afkald på et ophold.

*Ejendommen, Gjettrupvej 23, som Thomas Christian Jensen opførte omkring 1890 da han nedsatte sig som landmand.
Foto: Astrup sognearkiv nr. 2834.*

Mejerier

Årene i begyndelsen af firserne var også andelsmejeriernes tid. Den sidste sommer, jeg var i Olling, kunne jeg derfra se flere mejeriskorstene dukke op i horisonten. Det var: Fredensborg, Horne, Asp og Tistrup.

Vinteren 1885 blev der afholdt flere møder i Øse, hvor landmændene drøftede mulighederne for oprettelse af et mejeri og da enighed var opnået blev en mejeribygning opført på Martin Tychens hede i Nordenskov, ved korsvejen Heager, Nordenskov, Hostrup, Øse. Det var et lidt øde sted dengang, hede overalt rundt omkring, ingen andre bygninger i nærheden end

fattighuset, der lå skråt over for mejeriet ved hjørnet af vejen Øse- Heager.

Mejeriet kom i brug i juni måned. Bestyreren, der var 21 år, havde været mejerist på Ladelund Mejeriskole et år. Undermejeristen havde været på mejeriskole et halvt år. Han var 23 år gammel. Min far havde, med min tilladelse, fået mig ansat som elev.

Nu dukkede mejerier op som paddehatte, så erfarne mejeribestyrere kunne der ikke være tale om, men pladserne blev som oftest besat af unge mænd, der havde været på mejeriskole.

I 1886 fik jeg ansættelse som undermejerist på et nyoprettet mejeri i Lading på østkysten

mellem Mundelstrup og Frisenborg Gods. Lading er en større landsby, hvor de forskellige erhverv var repræsenterede, tilligemed at der lå flere større og mindre gårde. Her var haver og hegn, der dækkede for udsigten, hvilket var noget fremmed for mig, der savnede det frie udsyn på de hjemlige flade sletter. Folkene var flinke, men meget forskellige fra den gæstfrie vestjyske befolkning.

Fra maj 1887 havde min far skaffet mig bestyrerplads på Grene mejeri i Aastrup sogn. Det hedder nu Glejbjerg Andelsmejeri. Der var 65 leverandører fordelt over hele sognet, hvoraf den største part var mindre landbrugere, hvorfor transportudgifterne ikke stod i forhold til den leverede mælkemængde. Min løn var 800 kroner med forpligtelse til at lønne medhjælperne og yde erstatning for, hvad smørret gik under topnoteringen, hvorfor min far

garanterede. Derimod fik bestyreren andel i, hvad der opnåedes over topnoteringen. Medhjælperen fik 100 kroner i løn, og kosten købte vi hos en nabo, til 400 kroner for to mand i et år.

Thomas Christian Jensen beholdt pladsen som mejeribestyrer i tre år, hvorefter han købte jord og opførte ejendommen Gettrupvej 23 og blev landmand.

Noter

1. Krumbugning = to huslænger sammenbyggede i vinkel
2. Fladtørv = flade hedetørv - lyngskjold

Olga Pedersen, født 1935. Vestergade 6, 6670 Holsted, Lokalhistoriker. Har tidligere skrevet artikler i Fra Ribe Amt samt adskillige lokalhistoriske udgivelser.